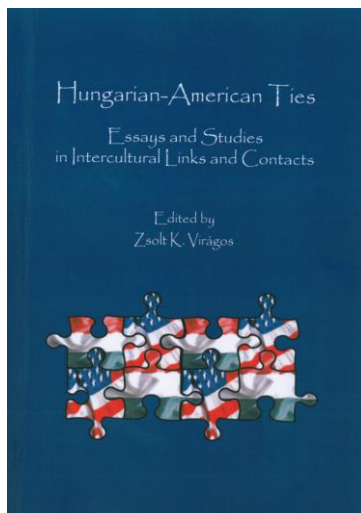

**Hungarian-American Ties.
Essays and Studies in Intercultural Links and Contacts**

Edited by Zsolt K. Virágos
Debrecen University Press, Debrecen, 2013.

Nagyon ritka az olyan tanulmánykötet, amely egy egész tudományos szakterület utóbbi évtizedekben elért eredményeiről tud számot adni. Mindenképpen ilyen azonban a Virágos Zsolt Kálmánnak, a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézete nyugalmazott egyetemi tanárának szerkesztésében, a Debreceni Egyetemi Kiadó gondozásában megjelent kötet, a *Hungarian-American Ties. Essays and Studies in Intercultural Links and Contacts* (Magyar-amerikai kötelékek. Esszéik és tanulmányok a kultúraközi kapcsolatok és érintkezések köréből), amely többféle szempontból is összefoglalást nyújt az itthon és az

Egyesült Államokban a magyar-amerikai történelmi és kulturális kapcsolatokra vonatkozó kutatásokról. Egyrészt azt tekinti át, hogy az észak-amerikai angol gyarmatok 17. századi létrejöttétől napjainkig hányféle szállal kapcsolódott egymáshoz a két terület, másrészt rendkívüli tematikus gazdagsággal teszi ezt, hiszen a kötetben történelmi, kultúra- és művelődéstörténeti tanulmányok sorakoznak egymás után. De a könyvnek abban a vonatkozásban is nagyon széles a meritése, hogy benne a szakma olyan – sajnos már nem élő – „klasszikusai” mellett, mint Ország László vagy Puskás Julianna, a pályájuk csúcsán lévő, vagy a tudományos karrierjüket mostanában kezdő szakemberek írásai is szerepelnek.

A kötetben huszonöt szerző tollából összesen huszonhat tanulmány található. Jellegük és méretük igen változatos. Sokszínűségüket nagyon nehéz lenne egy rövid ismertetés keretében visszaadni. Úgy vélem, hogy a kiadvány jelentőségét csak akkor tudom érzékeltetni, ha mindegyik írásról szót ejtek.

A könyv első darabja Ország László tollából származik, akiben a Debreceni Egyetem nagy tiszteletnek örvendő professzorát és a ma-

gyarországi amerikanisztika egyik „alapító atyját” tisztelhetjük. A *The Genesis of the Hungarian Name of the United States of America* (Az Amerikai Egyesült Államok magyar nevének genezise) című tanulmányában Ország professzor arra hívta fel a figyelmet, hogy az Egyesült Államok nevének rengeteg variációja jelent meg a magyar nyelvben addig, amíg 1858-ban fel nem bukkant az Amerikai Egyesült Államok változat, amely állandósult és meggyökeresedett. A volt debreceni professzor e „nehéz szülésnek” három fő okát látta. A még mindig a tradicionális viszonyokat tükröző magyar nyelven nagyon nehéz volt kifejezni azt az új politikai tartalmat, amit a félig független tagállamok republikánus uniója megjelentetett; a nyelvújítási mozgalom Magyarországon egy központi tudományos intézmény útmutatása nélkül kezdődött el, s mindez tág teret biztosított a nyelvi alakokkal történő szerteágazó kísérletezés számára; s végül a korabeli Magyarország nem volt független állam, s így nem volt szükség arra, hogy a diplomáciai kapcsolatok létrehozása és fenntartása céljából hamar megszülessen egy „hivatalos” változat.

A kötet második tanulmányát Magyarics Tamás jegyzi, s ebben a magyar-amerikai diplomáciai kapcsolatok 1957–1967 közötti történetét tekinti át. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem docense arra a következtetésre jutott, hogy a korabeli magyar-amerikai viszony alakulását alapvetően az amerikai-szovjet kapcsolatok milyensége határozta meg. A két fél viszonya 1956 után a mélypontra jutott ugyan, ám az 1960-as évek közepé-

től lassú javulás volt megfigyelhető. A Kádár-rendszer óvatos gazdasági reformokkal kezdett kísérletezni, amelyekhez az amerikai technológia segítségre is szüksége volt. Az amerikaiak ebben a közeledésben lehetőséget láttak arra, hogy az országot kissé eltávolítsák Moszkva gyámkodásától. A két fél kapcsolatainak javulását pedig a szovjet vezetés is elfogadta, mivel ez belefért abba a nagyobb mozgástérbe, amit Magyarországnak annak érdekében biztosítottak, hogy elkerüljék 1956 megismétlődését. A diplomáciai kapcsolatok magasabb szintre helyezését a vitás anyagi kérdések rendezése követte, majd e közeledési folyamat csúcspontját a Szent Korona amerikai visszaadása jelentette 1978-ban.

A harmadik írást az a Brückner Huba készítette, aki a rendszerváltást követő években meghatározó vezetője volt a Magyar-Amerikai Fulbright Bizottságnak. A Fulbright csereprogramot kezdeményező J. William Fulbright szenátor életpályájának ismertetése után a Magyar-Amerikai Fulbright Bizottság történetét tekintette át, adatok és táblázatok sokaságával mutatva be, hogy a Bizottság milyen kiemelkedő szerepet játszott a magyar tudományos élet, az oktatás és a különböző társadalmi szervezetek támogatásában. Nem elhanyagolható tény, hogy a kötet szerzőinek egy része is Fulbright ösztöndíj segítségével végezhetett oktatói vagy kutatói tevékenységet az Egyesült Államokban vagy Magyarországon.

Nagy ívű dolgozatában Puskás Julianna – a Magyarországról az Egyesült Államokba irányuló kivándorlás történetének nagytekinté-

lyú kutatója – az Egyesült Államokban magyarok által alapított önszegélyező egyesületek 1886–1986 közötti történetét tekintette át, különös tekintettel a Verhovay Betegségélyező Egyesületre. A tanulmány szerzője úgy találta, hogy az egymás után következő történelmi korszakok (a 19. század vége, az első világháború, a két világháború közötti korszak, a második világháború, majd az ezt követő időszak) mindig új kihívások elé állították a magyar egyesületeket. Az önszegélyező társaságok nagyon fontos szerepet tölthettek be az amerikai magyarság életében, mivel tevékenységi körük messze túlmutatott azon, hogy pusztán biztosítási vállalkozásokként működjenek, s ebben az értelemben politikai szervező funkciókat is elláttak. Az idő múlásával azt a felfogásukat is át kellett értékelniük, hogy kit tekintenek egyáltalán magyarnak. A második világháború után például háttérbe szorult az a megközelítés, hogy a magyar nyelv ismeretét tekintsék ilyen kritériumnak. Ebben a korszakban, a Verhovay Betegségélyező Egyesülettől kialakult William Penn Egyesület modern biztosítási vállalkozássá alakult.

A Magyarországról az Egyesült Államokba irányuló kivándorlás mechanizmusait vizsgálta újszerű megközelítésben Gellén József. A Debreceni Egyetem tanára amerikai magyar római katolikus és református parókiák házassági anyakönyveit elemezte, s ezek alapján próbálta megállapítani azt, hogy az 1898–1925 közötti időszakban, bizonyos magyarországi földrajzi régiókban (Veszprém, Győr, Sopron, Vas, Abaúj, Zemplén, Ung, Bereg, Sza-

bolcs és Szatmár megyék), hogyan alakult a kivándorlók nemi összetétele. Úgy találta, hogy – mivel az emigránsokat kibocsájtó falusi közösségekben szigorúbb szabályok vonatkoztak rájuk – a nők csak lassabban és később kapcsolódtak be a tengerentúlra irányuló migrációba. Azokban a falvakban viszont, ahol már régi migráns hagyományokkal rendelkeztek, még az is előfordulhatott, hogy bizonyos időszakokban a kivándorlók többsége a „gyengébb nem” képviselői közül került ki.

A kötetben három tanulmány is foglalkozott Kossuth Lajos nevezetes egyesült államokbeli útjával (1851–1852). Ezek közül kettő Kenneth E. Nyirady, a Kongresszusi Könyvtár munkatársának tollából származik. Nyirady első dolgozatában arról írt, hogy Kossuth útja mekkora korabeli kiadvány özönt indukált az Egyesült Államokban, s e publikációk pedig két magyar származású amerikaiat is arra ösztökölték, hogy Kossuthal és Magyarországgal foglalkozó anyagok gyűjtésébe kezdjenek. Így keletkezett a Feleky Károly (1863–1930) Magyarországon született muzsikusként által kezdeményezett Feleky gyűjtemény, illetve a Vasváry Ödön (1888–1977) református lelkész által megalapozott Vasváry gyűjtemény. A két kollekció sorsa eltérően alakult. A Feleky gyűjtemény egy része a Kongresszusi Könyvtárba, másik része a Columbia Egyetem Könyvtárába, harmadik része pedig az *American Hungarian Foundation* (Amerikai Magyar Alapítvány) New Brunswick-i (New Jersey) könyvtárába került. A szegedi születésű Vasváry Ödön gyűjteménye viszont egyben maradt, s

összegyűjtője végakarátának megfelelően a szegedi Somogyi Könyvtár külön kezelt állományát képezi, a magyar-amerikai kapcsolatok történetével foglalkozó hazai szakemberek nagy örömére.

Nyirady második Kossuthral foglalkozó tanulmányában azt vizsgálta, hogy miként látta a magyar politikust az egyesült államokbeli rabszolgatartó rendszer felszámolásáért küzdő abolícionista mozgalom jeles képviselője Frederick Douglass, aki maga is szökött rabszolga volt. A Kongresszusi Könyvtár munkatársa nem csupán azt elemzte, hogy Douglass maga mit mondott Kossuthról, hanem azt is, hogy milyen vélemények jelentek meg a magyar politikusról az általa szerkesztett lapokban. Mint ismert, Magyarország volt kormányzója az Egyesült Államokban igyekezett elkerülni a rabszolgatartás témáját, mivel nem kívánta elidegeníteni ügye támogatásától a déli származású befolyásos politikusokat. Ez viszont kiváltotta az abolícionista kritikáját, akik azt remélték, hogy a „jobbágy felszabadító” Kossuth az ő ügyük mellett száll majd síkra. Nyirady úgy találta, hogy Douglass elítélte Kossuth fenti magatartását, azonban „mégsem démonizálta őt, s azt sem akadályozta meg, hogy mások továbbra is dicsérjék” (145.). S ebben a tekintetben véleménye jelentősen eltért a radikális abolícionista mozgalom elismert vezetője, William Lloyd Garrison felfogásától.

A Kossuth egyesült államokbeli útjával foglalkozó harmadik tanulmány Christina R. H. Rusniknak, az Indianai Egyetem munkatársának tollából származik. Amint arra

Rusnik rámutatott, Kossuth nem nagyon értette meg a korabeli amerikai belpolitika mozgatórugóit, s olyan kalandorvállalkozások tervét is támogatta, mint például a Haiti elleni invázió. A független Haiti 1804-ben jött létre egy francia uralom elleni rabszolga-felkelés eredményeként. Haiti léte azóta szúrta az egyesült államokbeli rabszolgatartó Dél vezető politikusainak szemét, s ez az ellenérzés csak tovább erősödött azt követően, hogy Haiti 1849-ben a Hispaniola sziget keleti felén elhelyezkedő Dominikai Köztársaságot is elfoglalta. Amerikai politikusok egy csoportja arra igyekezett rábírni Kossuthot, hogy „szálljon be” egy Haiti elleni invázió megszervezésébe. A terv szerint az Egyesült Államokban toborzott 1500 fős zsoldos sereg Dominika felől támadta volna meg Haitit, ahol fegyveres erővel mintegy 2 millió dollárt kényszerített volna ki az ottani kormányzatból a Haitin elkobzott amerikai tulajdonért cserébe, illetve a résztvevők fizetségeként. Ezt követően, a harcedzett „légió” Európába távozott volna egy újabb magyar felkelés kiobbantása céljából. Természetesen ebből a tervből semmi sem valósult meg, ám kiváló példaként szolgál arra, hogy Kossuth mennyire nem látott bele az amerikai belpolitika rejtelmeibe.

A kötet következő terjedelmes tanulmányában Frank Tibor akadémikus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem professzora arra az érdekes jelenségre hívta fel a figyelmet, hogy az 1891–1907 közötti időszakban az amerikai kormányzat az Osztrák-Magyar Monarchiába küldött ügynökök segítségével

igyekezett tájékozódni arról, hogy milyen okok készítetik kivándorlásra a dunai monarchia lakóit. A vizsgált korszakban többször (1891, 1903–1905, 1906–1907) jártak Magyarországon amerikai kormány megbízottak, akik a kivándorlás által leginkább érintett régiókat keresték fel. Frank professzor úgy találta, hogy az amerikai ügynökök annak ellenére is pontos képet alakítottak ki Magyarországról és az itt élő népekről, hogy a korabeli amerikai közvéleményben a Kelet-Közép-Európából érkező migránsokkal szemben súlyos előítéletek éltek. Nem volt ez alól kivétel Theodore Roosevelt elnök sem, aki a Kelet-Európából érkezett bevándorlókat alacsonyabb rendű „fajok” képviselőinek tekintette.

Frank Tiboréhoz hasonlóan nagy ívű írásban foglalta össze Woodrow Wilson elnök Osztrák-Magyar Monarchiára vonatkozó nézeteit Glant Tibor, a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének tanszékvezető docense. Ez a kérdés természetesen azért tart számot nagy érdeklődésre, mivel Wilson volt az az amerikai elnök, aki az első világháborút lezáró békekonferencián beleegyezését adta a Monarchia felbomlásához. Glant Tibor arra a következtetésre jutott, hogy Wilson az Egyesült Államok hadba lépése (1917. április 6.) után még nem gondolt a Monarchia megszüntetésére, hanem azt szerette volna elérni, hogy egy különbéke segítségével leválassza azt Németországról. Miután azonban I. (IV.) Károly császár és király különbéke kísérletei kudarcra estek és a Monarchia hadseregét német irányítás alá helyezték, az amerikai elnök már nem látott reális

esélyt a korábban említett elképzelés megvalósítására. Ekkor, 1918 áprilisa és júniusa között fokozatosan fogadta el az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának gondolatát.

A Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének munkatársa, Mathey Éva tollából származik az a tanulmány is, amely azt elemezi, hogy a két világháború közötti időszakban a magyar kormányok, szervezetek és magánszemélyek milyen propaganda tevékenységet folytattak a trianoni béke revíziója érdekében az Egyesült Államokban. A korabeli magyar közvélemény azért fűzött bizonyos reményeket ahhoz, hogy az amerikai politika támogatni fogja a magyar revíziós törekvéseket, mivel az Egyesült Államok Szenátusa nem ratifikálta a Párizs környéki békeszerződéseket. Az amerikai külpolitika azonban újból az európai ügyektől való eltávolodás, az izolacionizmus felé fordult, s különösebb politikai és gazdasági érdeke sem fűződött a „magyar ügy” támogatásához. A helyzetet tovább bonyolította, hogy a magyar kormány hivatalosan távol tartotta magát azoktól a köröktől, amelyek – sokszor a tudtával és támogatásával – a magyar revíziós törekvések támogatására akarták rávenni az amerikai politikusokat.

A kötet következő írásában az Egyesült Államokba irányuló kivándorlás olyan aspektusára hívta fel a figyelmet a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének két munkatársa, Vida István Kornél és Venkovits Balázs, amely eddig általában elkerülte a magyar szakemberek figyelmét. Tanulmányuk a 19–20. század fordulóján létrejött, a

kivándorlók amerikai beilleszkedését elősegíteni szándékozó korabeli információs munkákat vizsgálta. Ezek egyrészt hasznos, praktikus tudnivalókat tartalmazó kézikönyvek, másrészt pedig nyelvkönyvek voltak. A két fiatal debreceni kutató két nyelvkönyv példáján keresztül mutatja be, hogy ez az irodalom alapvetően praktikus információkkal igyekezett ellátni az emigránsokat. A nyelvkönyvek például – a szűkebb értelemben vett nyelvtanítás mellett – olyan részeket is tartalmaztak, amelyek az amerikai állampolgársági vizsga letételére készítettek fel a magyar bevándorlókat.

Eddig alig kutatott témát vizsgált terjedelmes dolgozatában Bakó Elemér, a washingtoni Kongresszusi Könyvtár munkatársa. Azt elemezte, hogy II. Rákóczi Ferenc szabadságharcáról milyen tudósítások jelentek meg az észak-amerikai angol gyarmatok első újságjában, a *Boston News-Letter*-ben. E híryanag jellegét nagyban meghatározta, hogy a lapot a brit kormányzat hozta létre a gyarmati lakosság informálása céljából. Ismeretes, hogy a Rákóczi-szabadságharc szoros kapcsolatban állott a korszak nagy európai nagyhatalmi összecsapásával, a spanyol örökösödési háborúval, amelyben Rákóczit XIV. Lajos francia király támogatta, aki viszont Nagy-Britannia legfőbb ellenfelének számított. Vagyis a londoni kormány – amely az amerikai újság számára a híreket szolgáltatta – azon Habsburgok szövetségese volt, akik ellen Rákóczi fellépett. Ennek ellenére, az amerikai olvasók jórészt tárgyilagos tudósításokat olvashattak a magyarországi történekekről, s

egyebek mellett olyan fontos dokumentumokat ismerhettek meg részletesen, mint Rákóczinak a felkelés céljait megfogalmazó kiáltványa.

Csillag András, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának főiskolai tanára Joseph Pulitzer (1847–1911) és a magyarság viszonyát elemezte. A szerző Pulitzer életének legavatottabb haza ismerője 2000-ben monográfiát publikált az Egyesült Államokban nagy karriert befutó, Makón született sajtómágnásról (*Joseph Pulitzer és az amerikai sajtó*, Budapest, 2000.). Csillag azt vizsgálta, hogy Pulitzer magyar származása milyen hatással volt kiadói politikájára, illetve, hogy milyen kapcsolatot tartott fenn az amerikai magyarsággal. A *The World* című Pulitzer lap számainak gondos tanulmányozása után a szegedi történész arra a következtetésre jutott, hogy az újság Magyarország képe a 19–20. század fordulóján „többé-kevésbé realiztikus volt”. Ugyanakkor, bizonyos fenntartásoktól sem volt mentes, s ezek arra utalnak, hogy Pulitzer némiképp instabilnak tartotta a korabeli Magyarország politikai rendszerét. Ez a szerkesztői politika pedig „Pulitzer demokratikus meggyőződésének volt köszönhető s annak, hogy nem hitt abban, amit egy monarchia reakciós intézményének gondolt. Ebből következően, ez a fajta ábrázolás egy történelmében és kultúrájában gazdag, de – minden forradalmi hagyományai ellenére – egy nem minden tekintetben progresszív ország képét keltette az olvasóban” (252.).

Szintén szegedi amerikanista tolalából született az a tanulmány,

amely a nagy amerikai költő Ezra Pound és a neves magyar származású amerikai zeneszerző, hegedűművész Serly Tibor kapcsolatát vizsgálta. Novák György, a Szegedi Tudományegyetem Amerikanisztikai Tanszékének docense részben kiadatlan levelezésük alapján kísérté végig a két jeles személyiség kapcsolatát 1931-ben történt első találkozásuktól 1940-ig, amikor levelezésük megszakadt. A zene iránt élénken érdeklődő, s maga is zenét szerző Pound értő szellemi társra talált a magyar muzsikában, aki például Bartók Béla zenéjének értelmezésében is segítségére volt. Novák György a két művész viszonyának feltárása során előszeretettel élt azzal az eszközzel, hogy hagyta őket a saját szavaikkal beszélni, vagyis hosszú részleteket közölt levelezésükből és az egymásról szóló írásaikból.

A kötetből természetesen a szerkesztő magát sem hagyhatta ki, hiszen Virágos Zsolt hosszú évtizedek óta a magyarországi amerikanisztika meghatározó egyénisége. Írásában Theodore Rooseveltnél követségét követő, 1910-es magyarországi látogatásának egy kevésbé ismert epizódjára hívja fel a figyelmet. Az igazi „könyvmoly” Rooseveltnél angol fordításban olvasta Mikszáth Kálmán *Szent Péter esernyője* című regényét, amely nagyon megnyerte a tetszését. Ezért, Budapesten járva megragadta az alkalmat, hogy találkozjon az íróval. A nevezetes eseményre 1910. április 19-én került sor Rooseveltnél lakosztályában a Hungária Szállodában. A két jeles személyiség megbeszélésének érdekes epizódja volt, hogy amikor Mikszáth a Habsburgok Magyaror-

szággal szembeni politikája negatív hatásainak taglalásába kezdett, az Osztrák-Magyar Monarchia belpolitikai viszonyaiba beavatkozni nem akaró ex-elnök szabályosan leállította az író monológját, s arra is megeskette a jelenlévőket, hogy a találkozóknak ez a részlete nem fog nyilvánosságra kerülni.

A két ország zenei életével kapcsolatos dolgot tett közzé Mikó Erika, a Dortmundi Egyetem Angol-Amerikai Intézetének munkatársa. Azt vizsgálta meg, hogy a zenetörténész – majd televíziós személyiség – Juhász Előd Magyarországon 1969-ben megjelent *Amerikai variációk – Honolulu-tól Montreálig* című könyvében hogyan ábrázolta New York 1960-as évekbeli zenei életét. A kérdés természetesen azért olyan érdekes, mert a korabeli Magyarországról csak kevesek juthattak ki hivatalos ösztöndíjjal az Egyesült Államokba. Juhász zenei szempontból az „ellentmondások városaként” jellemezte New York-ot. Egyrészt a világ egyik legnagyobb zenei fővárosát látta benne, amely nagyszerű zenei kínálattal rendelkezik, másrészt viszont olyan skizofrén metropoliszként jellemezte, ahol a zene is a fogyasztói kultúra része, s ahol az „elektroakusztikus” információk áradata lehetlenné teszi az igazi zenei élmények meghallását.

Ludányi András, az Észak Ohioi Egyetem politológus professzora azt elemezte, hogy milyen összefüggés figyelhető meg az egyesült államokbeli magyarság demográfiai jellegzetességei, illetve e közösség politikai érdekérvényesítő képessége között. Ludányi úgy találta, hogy az 1970-es évekre az amerikai ma-

gyarság demográfiai szempontból nagyon „töredezetté” vált, ami azt jelenti, hogy együtt élt benne az első világháború előtt bevándoroltak harmadik, az 1945–1947 után érkezettek második, illetve az 1956 után jöttek első nemzedéke. Ez a „töredezettség” nagy szerepet játszott az *American Hungarian Federation* (Amerikai Magyar Szövetség) szétesésében. A hiányt a későbbiekben a *Hungarian American Coalition* (Amerikai Magyar Koalíció) próbálta meg pótolni, amelynek azonban politikai érdekérvényesítő tevékenysége során számos nehézséggel kell szembenéznie. Generációs, társadalmi rétegződési és vallási szempontból is nagyon változatos közösséget kell képviselnie, amelyet a múltból örökölt ideológiai ellentétek is megosztanak. Ráadásul, olyan előregedő népességről van szó, amely egyre inkább kétnyelvűvé, mi több, kizárólag angolul beszélővé kezd válni.

Fenyő Mario, a marylandi Bowie State University munkatársa azt vizsgálta, hogy hogyan járult hozzá egyesült államokbeli tevékenységével Király Béla, az 1956-os forradalom egyik vezéralakja Magyarországnak jó hírének elterjesztéséhez. Fenyő azoknak a könyvsorozatoknak a jelentőségét emelte ki, amelyek a New York-i Columbia Egyetemen történelemből doktori fokozatot szerzett tábormok szerkesztésében jelentek meg a kelet-közép-európai, de legfőképpen a magyar történelemről. E sorozatok szerkesztésében és megírásában olyan jeles amerikai és anyaországbeli magyar szakemberek vettek részt, mint Pásztor Péter, Deák István, Stephen-Fisher Galati, Kosáry Domokos,

Romsics Ignác, Glant Tibor vagy Frank Tibor.

Érdekes problémát választott Kent Bales, a Minnesotai Egyetem irodalomtörténésze, aki dolgozatában azt elemezte, hogy az Egyesült Államokban is nagyon sikeres Molnár Ferenc – több megkeresés elutasítása után – végül miért egyezett bele abba, hogy *Liliom* című darabjából *Carousel* (Körhinta) címmel Broadway-musical szülessen. Bales, Molnár amerikai pályafutásának bemutatása mellett arra is kitért, hogy milyen körülmények között született meg a zenés darab, s hogy mekkora sikert aratott. A Richard Rodgers – ifjabb Oscar Hammerstein szerzőpáros által jegyzett musicalt 1945. április 19-én mutatták be jelentős sikerrel. Mi több még az utóbbi évtizedekben is játszották, 1992-ben például Londonban és New Yorkban is bemutatták.

Petróczi Évának, a Károli Gáspár Református Egyetem munkatársának tanulmánya jó példával szolgál arra, hogy a magyar-amerikai kapcsolatok gyökerei a kezdetekig, vagyis a 17. századig nyúlnak vissza. A költőként is jól ismert szerző úgy találta, hogy a 17. századi magyar nyelvű protestáns egyházi irodalomban egyetlen utalás található az észak-amerikai, új-angliai viszonyokra, mégpedig Miskolczi Csulyak Gáspár egyik munkájában. A puritanizmust ellenző Miskolczi Csulyak vehemensen kritizálta azt az Anne Marbury Hutchinsonot, akiről – massachusettsi származású lévén – azt gondolta, hogy a puritanizmus követője. Holland forrásai azonban nem világosították fel arról, hogy Hutchinson valójában szembefordult Massachusetts puri-

tán vezetőivel, s ezért kiközösítették és a gyarmatot is el kellett hagynia. S bár Új-Angliának ez az első említése nem valami pozitív színben tüntette fel Észak-Amerikát, Petróczy szerint még ez is jobb, mint a teljes elhallgatás és mellőzés lett volna.

A 17–18. századi magyar-amerikai kapcsolatok történetét vitte tovább Vadon Lehel, az egri Eszterházy Károly Főiskola professzora. Azt vizsgálta, hogy milyen volt a gyarmati kori amerikai irodalom recepciója Magyarországon. Annak áttekintése után, hogy a magyar irodalomtörténetben kik és hogyan foglalkoztak a korabeli amerikai irodalommal, Vadon professzor három amerikai szerző magyarországi befogadás-történetének részletesebb áttekintésére tért át. Az első esettanulmányban azt elemezte, hogy a 16. század végén a török ellen Magyarországon is harcolt, majd Virginia gyarmat megalapításában is döntő szerepet játszó John Smith kapitány visszaemlékezéseit kik, mikor és hogyan értelmezték Magyarországon. Ezt követően két jelentős új-angliai egyházi író, a Rhode Island gyarmatot megalapító Roger Williams és a puritán teológus Increase Mather magyarországi hatását mutatta be.

A 17–18. századból a 20. századba vezetett Varró Gabriella, a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézete közelmúltban tragikus hirtelenséggel elhalálozott docense, illetve Lustyik Katalin, a New York-i Ithaca College munkatársa írása. Azt vizsgálták, hogy milyen körülmények között és miért indultak el az első rádiós, illetve televíziós szappanoperák az Egye-

sült Államokban és Magyarországon. Amerikában az első rádiós szappanoperák kialakulásában a nagy hirdető vállalatok azon törekvése játszotta a döntő szerepet, hogy a hirdetési szünetek között is folyamatosan a rádiókészülékek előtt tartsák a hallgatókat, a hirdetések nagyobb hatékonysága érdekében. Magyarországon az 1950-es évek második felében, az 1956-os forradalom után indult el az első rádiós szappanopera (*Szabó család*), s ennek fő célja a hallgatók orientálása és befolyásolása volt a politikai hatalom aktuális szándékainak megfelelően. Abban viszont hasonlóság volt a két ország között, hogy mindkét helyen a gazdaságtársadalmi válságból való kilábalást kívánták az új rádióműsorok elindításával elősegíteni. Az Egyesült Államok esetében ez a nagy gazdasági világválság (1929–1933), Magyarországon pedig az 1956-os megrázkódtatás volt.

Lieli Pál, a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének oktatója azt elemezte, hogy Nagy-Britanniából és az Egyesült Államokból hányan és kik vettek részt a Debreceni Nyári Egyetem kurzusain az 1945 előtti időszakban. Nagy-Britanniából mindössze 15, az Egyesült Államokból pedig csak 19 diák érkezett 1927 és 1943 között Debrecenbe, s ezek a számok szinte „eltörpültek” az olasz (561) vagy a német (382) hallgatók száma mögött. A szerző – aki sokáig a Nyári Egyetem titkára is volt – mégis úgy találta, hogy az 1930–1940-es évek politikai légkörében a brit és az amerikai résztvevők jelenléte fontos jelentőséggel bírt.

Szintén a debreceni Angol-Amerikai Intézetet erősíti Németh M. Lenke, aki azt igyekezett feltárni, hogy a 2010-ben megjelent *The Invisible Bridge* (A láthatatlan híd) című könyvében Julie Orringer hogyan kapcsolta össze a megfigyelés, az építészet és a humor elemeit. A „láthatatlan híd” a szerző magyar zsidó származású anyai nagyszüleinek sorsát köti össze az író amerikai jelenével. Julie Orringer hét éves kitaró kutatómunka keretében bejárta nagyszülei életének földrajzi helyszíneit és építészeti kereteit, s ezen erőfeszítés eredményeképpen született meg a könyv, amely nagy sikert aratott az Egyesült Államokban.

A kötet záró dolgozatát John Jablonski jegyezte, aki 1984–1987 között, vagyis egy nagyon izgalmas történelmi időszakban volt a budapesti amerikai nagykövetség kulturális attaséja. Jablonski meghatott hangvételű írásban emlékezett vissza olyan nagy jelentőségű történetekre, mint a Magyar-Amerikai Fulbright Bizottság akkori működése, vagy az, hogy 1986-ban első ízben rendezték meg egy szocialista országban a *European Association of American Studies* (Európai Amerikanisztikai Társaság) kétévente esedékes nagyszabású kongresszusát. A volt attasé a magyar tudomány és kultúra igazi barátjává vált, amit az is bizonyít, hogy azóta is rendszeresen visszatér Magyarországra.

A kötet jól tükrözi a magyarországi amerikanisztika sokszínűségét, ám ezt a gazdagságot az olvasó jobban áttekinthette volna, ha a tanulmányok valamilyen tematikus vagy kronológiai rendnek megfelelően szerepelnének a könyvben. Természetesen nagyon nehéz olyan írásokat valamilyen szerkezetbe rendezni, amelyek annyira eltérő témákról szólnak, mint e könyv tanulmányai. A legjobb megoldás talán az lett volna, ha a szerkesztő a könyv írásait általános kronológiai rendbe szervezi, s ezen belül kisebb egységekre tagolja, azaz ha a tanulmányok fejezetekre és alfejezetekre osztva jelentek volna meg a kötetben.

Mindezek a megjegyzések azonban semmit sem vonnak le a kötet erényeiből és fontosságából. Virágos professzor gondos szerkesztő munkája eredményeként olyan kötet született, amelyet még nagyon sokáig kézikönyvként fognak használni a magyarországi és a nemzetközi amerikanisztikai kutatásokban. Arról nem is beszélve, hogy a munkában található írások többsége olyan tömörséggel foglal össze egy-egy témát, ami az egyetemi oktatás szempontjából különösen előnyös. A magyar-amerikai kapcsolatok kutatói pedig olyan munkaként fogják számon tartani, mint amelyik egy korszak eredményeinek összefoglalását, s egy új korszakra vonatkozó útmutatást tartalmaz.

Lévai Csaba